

Opgave 2 Leven vanuit vrije wil

Wanneer de vrije wil wordt opgevat als zelfverwerkelijking, kan een handeling uit vrije wil worden begrepen als een handeling waarin tot uiting komt wat je zelf belangrijk vindt.

Vrije wil als zelfverwerkelijking is ook een centraal thema binnen hedendaagse spirituele stromingen. Frans Jespers, godsdienstwetenschapper aan de Radboud Universiteit in Nijmegen, stelde in 2009 de bundel 'Nieuwe religiositeit in Nederland' samen. Daarin bespreekt hij nieuwe spirituele bewegingen zoals de 'Avatar-training'. Wat hem betreft is deze beweging erg optimistisch over de vrije wil. Jespers vreest dan ook dat het huidige hersenwetenschappelijke onderzoek wel eens tot schokkende resultaten zou kunnen leiden voor aanhangers van deze spirituele beweging.

Een voorbeeld van het optimisme over de vrije wil in de Avatar-training komt tot uitdrukking in een krantenartikel uit Trouw. Hierin komt de overtuiging van Avatar-aanhangers naar voren dat je jezelf volledig naar eigen inzicht kunt verwerkelijken:

tekst 5

"Leven vanuit vrije wil." In kapitalen staan die woorden boven een advertentie in een landelijk dagblad. Het blijkt te gaan om een 'bewustzijnstraining' van negen dagen, Avatar geheten [...]: "Laat wat je bent niet in de weg staan van wat je zou kunnen worden".

Bij de advertentie staat een telefoonnummer. Marijke Schoenmakers, één van de Avatar-trainers in Nederland, neemt op. Enthousiast legt ze uit wat de cursus behelst. "Met ervaringsgerichte oefeningen onderzoek je welke gedachten je over jezelf hebt. Je zult ontdekken dat je je op veel gebieden slachtoffer voelt. Maar het maakt niet uit wat je allemaal hebt meegemaakt of waarmee je bent geboren. Je kunt veranderen, die kracht zit in je."

Vanuit die kracht leren de cursisten 'hun bewustzijn af te stemmen' op wat ze echt willen bereiken, zegt Schoenmakers. "Gevoelens van machteloosheid die je diep in jezelf hebt weggeborgen, ga je weer doorvoelen, zonder oordeel, en dan loslaten. Zo krijg je weer het gevoel bewust in controle te zijn over je leven." In de laatste fase van de cursus ben je zo in staat om 'de werkelijkheid van je voorkeur te creëren'.

De werkelijkheid van je voorkeur? "Yes", zegt Schoenmakers. "Als je bij je kern uitkomt, je pure zijn, dan hoef je niet meer slaafs te reageren op omstandigheden, maar kun je actief gaan creëren. Stel dat je een nieuwe partner wilt. Dan zeg je: binnen een half jaar kom ik de liefde van mijn leven tegen. En dat zal dan ook gebeuren."

bron: Wilfred van de Poll, Spirituelen doen niet zo aan vrije wil, Trouw, 11 dec. 2010

De existentialistische filosoof Jean-Paul Sartre stelde dat de mens niets anders is dan wat hij van zichzelf maakt.

- 3p 7 Geef een overeenkomst en een verschil aan tussen de bovenstaande opvatting over vrijheid als zelfverwerkelijking volgens de Avatar-training en de opvatting hierover van Sartre.

Beargumenteer je antwoord aan de hand van een uitleg van Sartres uitspraak dat de mens niets anders is dan wat hij van zichzelf maakt.

Net als de Avatar-trainer uit tekst 5 meent filosoof John Stuart Mill dat een vrije en spontane individuele ontplooiing de eerste voorwaarde is voor persoonlijk en maatschappelijk welzijn en geluk. Daarom moet men volgens Mill ook actief betrokken zijn op de vorming van het eigen karakter.

- 3p 8 Beargumenteer welke opvatting van Mill over zelfverwerkelijking als ondersteuning kan dienen van de Avatar-training, zoals beschreven in tekst 5. Leg daarbij uit waarom de mens volgens Mill eerder te vergelijken is met een boom dan met een robot en geef aan wat Mill onder 'karakter' verstaat.

Volgens Schoenmakers kun je, door tegen jezelf te zeggen dat je binnen een half jaar de liefde van je leven tegenkomt, er voor zorgen dat dit ook gebeurt. Je kunt, in de woorden van de Avatar-trainer, "dat wat je bent niet meer in de weg laten staan van wat je zou kunnen worden".

- 4p 9 Is er in dit geval sprake van zelfverwerkelijking? Beargumenteer je antwoord op basis van de vier aspecten van zelfverwerkelijking.

Volgens de eerder genoemde godsdienstwetenschapper Jespers is de Avatar-training niet representatief voor het brede scala aan nieuwe spirituele bewegingen. In allerlei andere vormen van nieuwe spiritualiteit speelt de vrije wil volgens hem een veel minder dominante rol en leeft juist het geloof in voorbestemming sterk.

Jespers schrijft hierover: "Het wereldbeeld is holistisch. De mens is deel van een groter geheel en heeft als nietig wezen rekening te houden met geesten, goden en natuurkrachten."

Andere voorbeelden van de relativering van de vrije wil zijn ook te vinden in hedendaagse vormen van boeddhisme. Over de boeddhistische leraar Thich Nhat Hanh die in Zuid-Frankrijk een eigen meditatiecentrum heeft opgericht, wordt geschreven:

tekst 6

Thich Nhat Hanh stelt dat alles met alles is verbonden. "Zijn is inter-zijn", luidt zijn adagium. Maar als dat zo is, wat houdt vrije wil dan nog in? Als alles deel heeft aan hetzelfde, ontvangt het ene deel wat het andere deel geeft. Een individueel doel nastreven is onmogelijk. De wil is een illusie, iets van het ego, dat je moet loslaten.

bron: Wilfred van de Poll, Spirituelen doen niet zo aan vrije wil, Trouw, 11 dec. 2010

Navolgers van Thich Nhat Hanh stellen dat het al dan niet hebben van een vrije wil niet bepaalt wat spiritueel van waarde is. “Wat is ons antwoord op het leven? Leven we werkelijk wat op ons pad komt?”, zijn de vragen die voor hen relevant zijn. En waar het voor hen dan werkelijk op aankomt is: acceptatie en overgave. De Canadese filosoof Charles Taylor is van mening dat je natuurlijke aard en dat wat je belangrijk vindt voor jezelf en in het leven, niet los kunnen bestaan van de interpretatie en beschrijving die je daar zelf van geeft.

Volgens Taylor is zo'n zelfinterpretatie mede afhankelijk van taal en cultuur.

- 2p **10** Beargumenteer aan de hand van de genoemde termen ‘acceptatie’ en ‘overgave’ waarom Taylor stelt dat bij het maken van keuzes kritische zelfinterpretatie mede afhankelijk is van taal en cultuur.

In tegenstelling tot Taylor denkt de Britse filosoof John Gray dat morele begrippen zoals ‘moed’, ‘eer’, ‘rechtvaardigheid’ en ‘gelijkheid’ – maar wellicht ook begrippen als ‘acceptatie’ en ‘overgave’ – helemaal geen instrumenten zijn waarmee we onszelf interpreteren. Volgens Gray, die zich daarbij beroept op modern psychologisch onderzoek, is zelfs het hele idee van zelfverwerkelijking een typisch westerse misvatting.

- 3p **11** Leg aan de hand van het mensbeeld van Gray uit welke drie aspecten van vrije wil – begrepen als zelfverwerkelijking – volgens hem verworpen moeten worden. Betrek hierbij ook de rol van modern psychologisch onderzoek naar de rationaliteit van keuzes.

Volgens de Britse filosoof David Hume kan ons verstand ons niet vertellen wat we moeten verlangen en wat niet. Door rationeel te denken kunnen we slechts beredeneren wat we moeten doen om een bepaald verlangen te bevredigen.

De Amerikaanse filosoof Harry Frankfurt reageert op de theorie van Hume aan de hand van zijn concept van de ‘onwillige verslaafde’.

De opvattingen van de Franse filosoof Jean-Paul Sartre vormen daarentegen weer een kritiek op dit concept van de ‘onwillige verslaafde’.

- 4p **12** Denk jij dat de mens in staat is tot zelfverwerkelijking? Beargumenteer je antwoord aan de hand van zowel tekst 5 als 6 en aan de hand van een uitleg van de opvattingen van zowel Hume, Frankfurt als Sartre over de rol van verlangens bij zelfverwerkelijking.